

УДК 378.018.4 : [008:005.336.2] (043.5)

Даша Коровій

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID 0000-0002-3107-2539

DOI 10.24139/2312-5993/2022.09-10/194-203

**КОМПОНЕНТИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
ВЧИТЕЛІВ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ**

Метою статті є визначення компонентів культурологічної компетентності майбутніх вчителів у встановленні однорідності груп респондентів за результатами дослідження. Культурологічну компетентність майбутніх вчителів розкрито як наявність знань, що створюють сприятливі умови для швидкої інкультурації та соціалізації у полікультурному просторі, охоплюють національні та культурні надбання, уможливають орієнтування особистості у міжкультурному соціумі та демонстрацію готовності майбутнього вчителя до діалогу культур в умовах міжкультурної глобалізації. У формуванні культурологічної компетентності майбутніх вчителів засобами змішаного навчання у контексті дослідження однорідності груп для вхідного рівня є дієвими мотиваційний компонент, (стимулює потребу в фаховому зростанні через засвоєння культурологічних знань та спонукає студентів до професійного розвитку), емоційно-оцінний компонент (базується на визначенні психологічних особливостей особистості), особистісно-професійний компонент (для виявлення здібностей учителя до саморозвитку) та соціокультурний компонент (базовий для подальшого розвитку інших компонентів). У встановленні однорідності груп за визначенням адекватності самооцінки з допомогою психолого-педагогічної методики «Шкала самооцінки» виділено такі рівні: високий (креативний), середній (практичний), низький (теоретичний). За результатами цієї методики також виділено домінуючі стилі самооцінки такі як мислитель, прагматик, діяч та мрійник.

Ключові слова: культурологічна компетентність, майбутні вчителі, мотиваційний компонент, емоційно-оцінний компонент, особистісно-професійний компонент, соціокультурний компонент.

Постановка проблеми. Адекватність самооцінки студента, що навчається у ЗВО, тісно пов'язана з освітнім процесом. Молода людина потрапляє у невідоме їй середовище, де відбуваються складні для неї соціальні та психологічні процеси, що можуть дестабілізувати самооцінку. Адже на самооцінку великий вплив має думка оточення. Неадекватність самооцінки виявляється у завищеній чи заниженій самооцінці. Завищена самооцінка може призвести до переоцінки особистістю своїх реальних можливостей, що стосується і навчання.

Культурологічну компетентність як важливий компонент у формуванні фахівців досліджували чимало вітчизняних науковців: А. Галенко, Н. Гречаник, О. Коваленко, О. Кравченко-Дзондза,

О. Музальов, Н. Осадчук, В. Пустохіна, Т. Рогальська, Л. Синельникова, Н. Стеценко, Т. Чикалова та ін.

Результати моніторингу наукових джерел та студентського опитування уможливили виокремлення компонентів культурологічної компетентності майбутніх вчителів: *мотиваційний* (самореалізація, адаптація, ініціативність, цілеспрямованість); *емоційно-оцінний* (самооцінка, емоційна стійкість, емпатійність, рефлексія, емоційний інтелект); *особистісно-професійний* (професійна етика, креативне мислення, культура спілкування, інноваційність, безконфліктність, організованість, відповідальність, комунікативність, креативність); *соціокультурний* (національна ідентифікація, толерантність, полікультурність, міжкультурна комунікація, медіаграмотність, соціалізація, духовність, креативність, лідерство).

Метою статті є визначення компонентів культурологічної компетентності майбутніх вчителів у встановленні однорідності груп респондентів за результатами дослідження.

Виклад основного матеріалу. *Культурологічна компетентність майбутніх вчителів* – це наявність знань, що створюють сприятливі умови для швидкої інкультурації та соціалізації у полікультурному просторі, охоплюють національні та культурні надбання, уможливлують орієнтування особистості у міжкультурному соціумі та демонстрацію готовності майбутнього вчителя до діалогу культур в умовах міжкультурної глобалізації.

Культурологічна компетентність є фаховою необхідністю в освітньому процесі, вона сприяє набуттю досвіду інтегрувати культурологічні знання у професійний простір, де майбутній вчитель стає посередником між культурою та учнем. Саме тому дослідження було проведено протягом 2018-2022 рр. у Вінницькому державному педагогічному університеті імені М. Коцюбинського. Експериментальною роботою було охоплено 249 респондентів – студентів факультету іноземних мов: експериментальна група (ЕГ) – 120 осіб, контрольна груп (КГ) – 129 осіб. Для встановлення однорідності груп ми використовували визначення адекватності самооцінки за допомогою психолого-педагогічної методики «Шкала самооцінки». У результаті отримали визначення рівнів самооцінки – високий (креативний), середній (практичний), низький (теоретичний). Для достовірності експерименту потрібно було врахувати вплив адекватності самооцінки у групах ЕГ та КГ (табл. 1). Визначаємо за

розрахунками критерію узгодженості Колмогорова-Смірнова достовірність педагогічного експерименту та однорідність сформованості виокремлених нами компонентів культурологічної компетентності майбутніх вчителів. Критерій Колмогорова-Смірнова використано на рівні значущості $\alpha=0,05$, тобто з достовірністю результатів 95%, $\lambda_{кр} = 1,36$.

Таблиця 1

**Показники адекватності самооцінки респондентів за критерієм
Колмогорова-Смірнова**

Рівні адекватності самооцінки	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			$\left \frac{n_{iE}}{n} - \frac{m_{iE}}{m} \right $
	n_i	n_i/n	$n_{інак}/n$	m_i	m_i/m	$m_{інак}/m$	
завищена	7	0,0583	0,0583	8	0,0620	0,0620	0,0037
адекватна	108	0,9000	0,9583	117	0,9070	0,9690	0,0107
занижена	5	0,0417	1,0000	4	0,0310	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{max}=0,0107$

Відповідно до таблиці 1 констатовано, що за адекватністю самооцінки групи ЕГ та КГ є однорідними, що забезпечує об'єктивність порівняння кількісних ознак результатів тестування.

Використано також у встановленні однорідності груп тест «Стили засвоєння нового» (за Девідом Колбом) допомагає визначити стилі навчання, які домінують серед більшості студентів. Урахування цих відомостей сприятиме ефективності занять із застосуванням технік змішаного навчання та інноваційних технологій. Результати тестування узагальнено в гістограмі (рис.1).

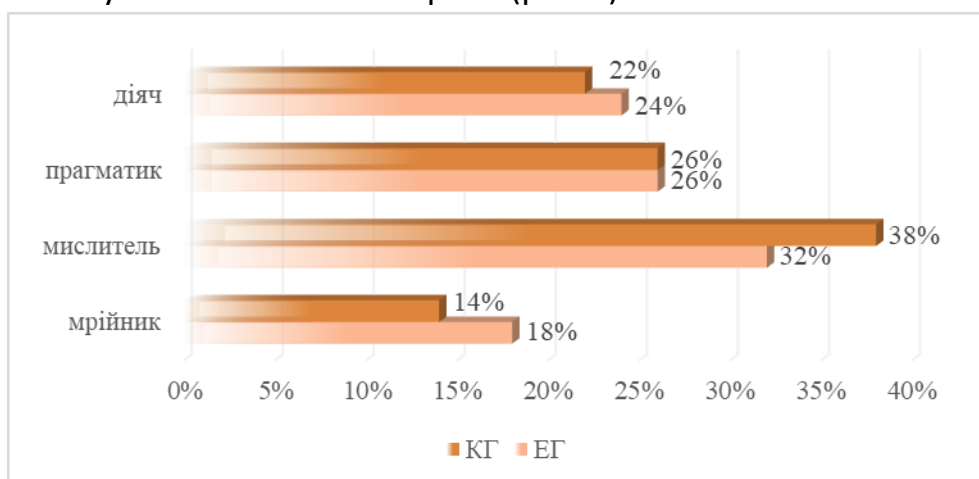

Рис. 1. Порівняльна гістограма діагностики стилів студентів щодо засвоєння нових знань.

За результатами тестування, видно, що найбільший відсоток студентів властивий саме стиль *мислитель*. Такі особи схильні до побудови логічної послідовності подій, люблять шаблони, системи, правила, це незалежні аналітики. Позитивною рисою таких студентів є те, що вони приймають будь-яку проаналізовану ідею і не відкидають її, навіть якщо вона не збігається з їх думкою. Вони формулюють багато запитань та крок за кроком намагаються дійти до істини щодо вирішення проблем, що є корисним при самостійній роботі здобувачів у процесі засвоєння культурологічних знань. Їх цікавлять завдання, які потребують інтелектуальних зусиль, побудови моделей та систем.

Діагностика виявила однаковий відсоток здобувачів стилю *прагматики* (26%). Вони завжди прагнуть перевірити ідеї на практиці, люблять експериментувати. На відміну від теоретиків, віддають перевагу активній роботі, а не розмірковуванню. Теоретичні знання терміново переносяться у практичне застосування. Студенти із цим стилем засвоєння нового можуть вирішувати проблеми і використовувати отримані в процесі навчання знання для виконання практичних завдань. Вони віддають перевагу технічним завданням, є найкращими у практичному використанні ідей та теорій. Такі студенти з цікавістю сприймають змішане навчання із застосуванням інноваційних технологій, бо люблять експериментувати, шукати нові ідеї, які можна випробувати на практиці.

Студенти групи *діячів* (ЕГ – 24%, КГ – 22%) не захоплюються теорією, а відразу намагаються застосувати знання на практиці, вони охоче сприймають інновації. Такі здобувачі вважають, що краще спочатку діяти, а потім робити висновки, покладаються переважно на інтуїцію, а не логіку. Їм притаманна дія та ініціатива, що робить їх товариськими, ставить у центр уваги. Це сприяє роботі в групах і є особливо цінним при впровадженні інноваційних технологій.

Студенти-*мрійники* (ЕГ – 18%, КГ – 14%) не беруть активну участь у діяльності, віддають перевагу збору інформації. Вони спочатку спостерігають за подіями, а потім висловлюють власну думку. Такі студенти мають великі культурні запити та найкраще проявляють себе в ситуаціях, що передбачають «мозковий штурм», генерацію ідей. Якщо розглядати таких студентів в освітньому процесі, то вони зацікавлені в людях та груповій роботі, емоційні та сильні у мистецтві, мають гарну уяву, що є необхідним у формуванні культурологічної компетентності засобами змішаного навчання.

Отже, загальний рівень студентів ЕГ та КГ щодо стилю засвоєння нових знань є однорідним.

Проведено перевірку однорідності груп на вхідному контролі за показниками стилю засвоєння нових знань. Згідно гіпотези: H_0 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються несуттєво та альтернативну до неї H_1 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво (табл. 2).

Таблиця 2

Виміри визначення стилів навчання в ЕГ та КГ на вхідному контролі за критерієм Колмогорова-Смірнова

Компонент схильності студентів до стилів засвоєння нових знань	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			
	n_i	n_i/n	$n_{інак}/n$	m_i	m_i/m	$m_{інак}/m$	
Прагматик	29	0,2417	0,2437	29	0,2248	0,2248	0,0169
Мрійник	22	0,1833	0,4250	18	0,1396	0,3644	0,0606
Мислитель	38	0,3167	0,7417	49	0,3798	0,7442	0,0025
Діяч	31	0,2583	1,0000	33	0,2558	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{\max}=0,0606$

Отримано: $\lambda_{кр} = 1,36 > \lambda_{емп} = 0,4778$, отже, приймається H_0 , що доводить однорідність вибраних груп за показниками стилів навчання.

У формуванні культурологічної компетентності майбутніх вчителів засобами змішаного навчання у контексті дослідження однорідності груп для вхідного рівня є дієвими *мотиваційний компонент*, (стимулює потребу в фаховому зростанні через засвоєння культурологічних знань та спонукає студентів до професійного розвитку), *емоційно-оцінний компонент* (базується на визначенні психологічних особливостей особистості), *особистісно-професійний компонент* (для виявлення здібностей учителя до саморозвитку) та *соціокультурний компонент* (базовий, для подальшого розвитку інших компонентів).

Для визначення рівнів *мотиваційного компонента* використано психологічний тест «Методика діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса», згідно чого *низька мотивація до успіху* виражається в пасивному ставленні до життя, апатичності, байдужості до досягнення перемоги, небажанні працювати; середня

мотивація обумовлена прагненням до успіху та ризику, почувається вільно та безпосередньо, бо невдачі не особливо її хвилюють; *висока мотивація* до успіху допомагає людині досягти бажаного, обдуманно ризикувати, орієнтуватися на власні сили, гнучко та наполегливо реалізувати мету. Але може також спричиняти надмірну самокритичність, хвилювання та страх невдачі.

Висунена статистична гіпотеза: H_0 – за досліджуваною ознакою одержані результати в групах відрізняються несуттєво та альтернативну до неї H_1 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво.

Таблиця 3

Рівні сформованості мотиваційного компонента за результатами діагностики особистості на мотивацію до успіху Т. Елерса

Рівні знань	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			Максимальна різниця
	Час то та	Відносна частота	Накопичені частоти	Час то та	Відносна частота	Накопичені частоти	
	n_i	n_i/n	$n_{інак}/n$	m_i	m_i/m	$m_{інак}/m$	$\left \frac{n_{інак}}{n} - \frac{m_{інак}}{m} \right = d_{max}$
Креативний	23	0,1917	0,1917	26	0,2016	0,2016	0,0099
Практичний	58	0,4833	0,6750	64	0,4961	0,6977	0,0227
Теоретичний	39	0,3250	1,0000	39	0,3023	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{max}=0,0227$

Отже, $\lambda_{кр} > \lambda_{емп}$, на рівні достовірності 95% приймається гіпотеза H_0 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються несуттєво. Групи ЕГ та КГ за рівнями сформованості мотиваційного компонента культурологічної компетентності майбутніх вчителів є однорідними.

Для визначення рівня сформованості *емоційно-оцінного компонента* використано розрахунок критерію Колмогорова-Смірнова та методику «Шкала емоційного відгуку» («Balanced Emotional Empathy Scale» – BEES). Згідно статистичної гіпотези: H_0 – за досліджуваною ознакою рівнів сформованості емоційно-оцінного компонента отримані результати в групах відрізняються несуттєво та альтернативну до неї H_1 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво.

Таблиця 4

Рівні сформованості емоційно-оцінного компонента за результатами розрахунку критерію Колмогорова-Смірнова

Рівні	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			Максимальна різниця
	Час тот а	Віднос- на частот а	Накопи- чені частот и	Час тот а	Відносна частот а	Накопи- чені частот и	
	n_i	n/n	$n_{\text{нак}}/n$	m_i	m/m	$m_{\text{нак}}/m$	$\left \frac{n_{i\text{нак}}}{n} - \frac{m_{i\text{нак}}}{m} \right = d_{\text{макс}}$
Креативний	39	0,3250	0,3250	35	0,2713	0,2713	0,0537
Практичний	56	0,4667	0,7917	65	0,5039	0,7752	0,0165
Теоретичний	25	0,2083	1,0000	29	0,2248	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{\text{макс}}=0,0537$

Отже, $\lambda_{\text{кр}} > \lambda_{\text{емп}}$ на рівні достовірності 95% істинною є гіпотеза H_0 – групи за досліджуваною ознакою рівнів сформованості емоційно-оцінного компонента відрізняються несуттєво. За рівнями сформованості емоційно-оцінного компонента культурологічної компетентності майбутніх вчителів ЕГ та КГ педагогічного експерименту є однорідними.

У процесі формування культурологічної компетентності майбутніх вчителів для визначення рівнів *особистісно-професійного компонента* було використано методика «Бар'єр педагогічної діяльності», яка призначена для виявлення здібностей учителя до саморозвитку. Методика встановлює три рівні – високий (креативний) рівень – активний розвиток; середній (практичний) – саморозвиток, що залежить від умов (відсутня сформована система саморозвитку, орієнтація на розвиток значно залежить від умов); низький (теоретичний) – зупинка або стримування розвитку. Згідно статистичної гіпотези: H_0 – за досліджуваною ознакою отримані результати в групах відрізняються несуттєво та альтернативну до неї H_1 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво.

Отже, $\lambda_{\text{кр}} > \lambda_{\text{емп}}$ на рівні достовірності 95% приймається гіпотеза H_0 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються несуттєво. Опираючись на визначені нами дані, можна зробити висновок, що ЕГ та КГ експерименту за рівнями сформованості особистісно-професійного компонента культурологічної компетентності майбутніх вчителів є однорідними.

Таблиця 5

**Рівні сформованості особистісно-професійного компонента
культурологічної компетентності майбутніх вчителів**

Рівні	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			Максимальна різниця
	Час тот а	Відносна частота	Накопи чені частот и	Час тот а	Відносна частота	Накопи чені частот и	
	n_i	n_i/n	$n_{інак}/n$	m_i	m_i/m	$m_{інак}/m$	
							$\left \frac{n_{інак}}{n} - \frac{m_{інак}}{m} \right = d_{max}$
Креативний	27	0,2250	0,2250	20	0,1550	0,1550	0,0700
Практичний	49	0,4083	0,6333	56	0,4341	0,5891	0,0442
Теоретичний	44	0,3667	1,0000	53	0,4109	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{max}=0,0700$

Дослідження однорідності груп для вхідного рівня проведено за експрес-опитувальником «Індекс толерантності» (Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєва, Л. Шайгерова). Толерантність є тією рисою, що допомагає людині соціалізуватися у суспільстві через особисті та культурні особливості соціуму, етносу або особистості. Визначення толерантності є важливим для формування соціокультурного компонента культурологічної компетентності.

Висунуто статистичну гіпотезу: H_0 – групи за досліджуваною ознакою (соціокультурний компонент) відрізняються несуттєво та альтернативну до неї H_1 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються суттєво.

Таблиця 6

**Рівні сформованості соціокультурного компонента культурологічної
компетентності майбутніх вчителів**

Рівні	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			Максимальна різниця
	Час тот а	Відносна частота	Накопи чені частот и	Час тот а	Відносна частота	Накопи чені частот и	
	n_i	n_i/n	$n_{інак}/n$	m_i	m_i/m	$m_{інак}/m$	
							$\left \frac{n_{інак}}{n} - \frac{m_{інак}}{m} \right = d_{max}$
Креативний	41	0,3417	0,3417	38	0,2946	0,2946	0,0471
Практичний	44	0,3667	0,7084	46	0,3566	0,6512	0,0572
Теоретичний	35	0,2916	1,0000	45	0,3488	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{max}=0,0572$

Отже, $\lambda_{кр} > \lambda_{емп}$ на рівні достовірності 95% приймається гіпотеза H_0 – групи за досліджуваною ознакою відрізняються несуттєво. Відповідно до експерименту за рівнями сформованості соціокультурного компонента самоосвітньої компетенції майбутніх вчителів ЕГ та КГ є однорідними.

Висунено статистичну гіпотезу: H_0 – за результатами вхідних рівнів сформованості культурологічної компетентності ЕГ та КГ відрізняються несуттєво та альтернативну до неї H_1 – за результатами вхідних рівнів сформованості культурологічної компетентності ЕГ та КГ відрізняються суттєво.

Таблиця 7

Результати вхідних рівнів сформованості культурологічної компетентності майбутніх вчителів

Рівні	Констатувальний етап педагогічного експерименту						
	ЕГ (осіб)			КГ (осіб)			Максимальна різниця
	Час тот а	Відносна частота	Накопичені частоти	Час тот а	Відносна частота	Накопичені частоти	
	n_i	n_i/n	$n_{інак}/n$	m_i	m_i/m	$m_{інак}/m$	$\left \frac{n_{інак}}{n} - \frac{m_{інак}}{m} \right = d_{max}$
Креативний	36	0,3000	0,3000	36	0,2790	0,2790	0,0210
Практичний	54	0,4500	0,7500	59	0,4574	0,7364	0,0136
Теоретичний	30	0,2500	1,0000	34	0,2636	1,0000	0,0000
Σ	120	1,0000		129	1,0000		$d_{max}=0,0210$

Отже, $\lambda_{кр} > \lambda_{емп}$ на рівні достовірності 95% приймається гіпотеза H_0 – за результатами вхідних рівнів сформованості культурологічної компетентності ЕГ та КГ відрізняються несуттєво.

Висновки. ЕГ та КГ за результатами вхідних рівнів сформованості культурологічної компетентності майбутніх вчителів є однорідними.

У результаті опитування найбільш необхідними майбутні вчителі іноземних мов визначили такі компетенції: самореалізація, самооцінка, адаптація, професійна етика, національна ідентифікація, толерантність, полікультурність, міжкультурна комунікація, емоційна стійкість, креативність, рефлексія, культурологічні знання, медіаграмотність, креативне мислення, емоційний інтелект, ініціативність, соціалізація, культура спілкування, емпатія, інноваційність, духовність, самоосвіта, лідерство, комунікативність, цілеспрямованість, безконфліктність, організованість, відповідальність.

ЛІТЕРАТУРА

- Методи педагогічних досліджень (2007). *Бібліотека он-лайн*. Київ. Режим доступу: <http://www.readbookz.com/book/>. (Methods of pedagogical research (2007). *On-line Library*. Kyiv. Access mode: <http://www.readbookz.com/book/>)
- Панасенко, Е. (2015). Педагогічний експеримент: основні аспекти методології. *Науково-дослідна робота молодих учених: стан, проблеми, перспективи*. Режим доступу: <http://www.srw.kspu.edu/?p=1195> (Panasenko, E. (2015). Pedagogical experiment: the main aspects of methodology. *Research work of young scientists: state, problems, prospects*. Access mode: <http://www.srw.kspu.edu/?p=1195>).

SUMMARY

Korovii Daria. Components of cultural competence of future teachers according to research results.

The purpose of the article is to determine the components of the cultural competence of future teachers in establishing the homogeneity of the respondent groups according to the research results. The cultural competence of future teachers is revealed as the presence of knowledge that creates favorable conditions for rapid inculturation and socialization in a multicultural space, covers national and cultural assets, enables orientation of the individual in an intercultural society and demonstrates the readiness of the future teacher for a dialogue of cultures in the conditions of intercultural globalization. The motivational component (stimulates the need for professional growth through the assimilation of cultural knowledge and motivates students to professional development), the emotional-evaluative component (based on the determination of psychological features) personality), a personal-professional component (to identify the teacher's abilities for self-development) and a socio-cultural component (basic for the further development of other components). In establishing the homogeneity of groups by determining the adequacy of self-assessment using the psychological and pedagogical method "Self-Assessment Scale", the following levels are distinguished: high (creative), medium (practical), low (theoretical). According to the results of this method, dominant styles of self-evaluation such as thinker, pragmatist, doer and dreamer are also highlighted.

Key words: cultural competence, future teachers, motivational component, emotional-evaluative component, personal-professional component, socio-cultural component.